

ною, а може змінюватися, адаптуватися до конкретних умов та потреб наукового дослідження чи господарської практики.

1. Социальная ситуация в чешской деревне // Экономика сельского хозяйства России. – 2001. – № 12. – С. 35.

2. Івано-Франківщина, Україна, світ (Статистичний щорічник) / За ред. М.М. Калімбровського. – Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2005. – 590 с.

3. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Івано-Франківської області. Статистичний збірник // Івано-Франківське обласне управління статистики. – м. Івано-Франківськ. – 2006. – 104 с.

4. Шепотько Л.О., Максимюк О.П. Науково-методичні основи визначення державної підтримки занепадаючих поселень і територій // Державне регулювання соціально-економічного розвитку села: Зб. наук. праць / І-т е-ки НАНУ. – К.: 1995. – С. 39 – 49.

5. Л. Шепотько, Д. Мотриніч, І. Прокопа, О. Максимюк. Визначення сільських населених пунктів, що потребують державного протекціонізму. Проекти нормативних і методичних матеріалів. – К.: І-т е-ки НАНУ, 1998. – С. 10–13.

6. Сільський сектор України на рубежі тисячоліть. У 2-ох томах. Том 2. Соціальні ресурси сільських територій / Л.О. Шепотько, І.В. Прокопа, С.О. Гудзинський, В.Д. Яровий. – К.: І-т е-ки НАН У-ни, 2003. – 466 с.

7. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 123–128.

8. Крисанов Д.Ф. Аграрна сфера: пріоритети та механізми реалізації. – К.: Ін-т економіки НАН України, 1998. – 235 с.

9. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій // За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 2005. – 82 с.

10. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях та відповідях) / За ред. П.Т. Саблука. – К.: ІАЕ, 1999. – 532 с.

11. Третьяк А.М. Стан та проблеми розвитку земельних відносин сільських територій // Агроінком. – 2004. – № 3–4. – С. 2 –28.

In this article it is substantiated the necessity of realization of complex classification of rural territories. It is determined the basic principles and features of this classification. And, it is presented the grouping of rural territories of Ivano-Frankivsk region.

Довганюк О.І.

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРУКТУРИ ВИРОБНИЦТВА В АГРОФОРМУВАННЯХ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто соціальні проблем у сільськогосподарському виробництві в аграрних підприємствах. Обґрунтовано та запропоновано пропозиції щодо покращення соціальної ситуації для удосконалення структури виробництва в агроформуваннях.

Ключові слова: соціально-виробничі умови, сільське населення, умови праці, структура виробництва, система матеріального заохочення, мотивація до праці.

I. Вступ. Кризові явища економіки, які охопили всі галузі народного господарства, не минули аграрний сектор. Погіршення економічної ситуації в АПК негативно вплинуло і на соціальні умови. Розвиток соціальної сфери є однією з визначальних складових аграрної політики. Загальний спад виробництва, результати приватизаційних процесів, зміни в структурі власності, непослідовність державної політики призвели як до погіршення економічного становища сільськогосподарських підприємств, так і до змін

життєдіяльності, а також деформацій у свідомості та способі життя сільського населення.

Серед вчених, які займалися дослідженням соціальних проблем в аграрному секторі, слід відмітити праці М.П. Сахацького, який розглядає “соціально-економічне відродження сільськогосподарського підприємства”; А.Г. Мазур вивчає “проблеми формування кадрового потенціалу та соціально трудові відносини у сільському господарстві”; А.М. Шатохін досліджує “зміни у соціальній структурі села у перехідний період”; К.В. Прокопишак обґрунтовує “напрями розвитку соціальної політики для сільського населення”, проте соціальні проблеми, які впливають на удосконалення структури виробництва в аграрному секторі досліджені недостатньо.

II. Постановка завдання. Метою цієї статті є визначити соціальні проблеми у сільськогосподарському виробництві та причини, які їх зумовили. Обґрунтувати та запропонувати пропозиції щодо покращення соціальної ситуації для удосконалення структури виробництва в агроформуваннях.

III. Результати. У сільському господарстві за останні 15 років значно знизилася обсяги випуску валової продукції, погіршилося забезпечення підприємств висококваліфікованими кадрами, новою високопродуктивною технікою, поглибився дисбаланс між галузями рослинництва та тваринництва, зменшилася кількість прибуткових агроформувань. У результаті погіршення економічної ситуації в області змінилися і соціальні умови, які вплинули на зниження рівня життя людей та їх доходів. Дана ситуація негативно вплинула і на галузеву структуру виробництва. Соціальні аспекти та структура виробництва в певній мірі є взаємопов'язаними. Зокрема, формування кадрового потенціалу підприємства буде залежати від структури виробництва. Від забезпечення трудових ресурсів належними умовами праці та системи стимулювання залежатиме ефективність роботи працівників, а, отже, і самого виробництва. Галузева структура виробництва формує дохід підприємства, від чого залежить можливість соціального забезпечення.

В результаті проведення аграрної реформи та погіршення економічної ситуації в області мають місце соціальні проблеми, які безпосередньо впливають на процес сільськогосподарського виробництва та розвиток галузевої структури:

– *професійний та освітній рівень працівників.* Для ефективного функціонування сільськогосподарського підприємства особлива роль належить забезпеченню кваліфікованими спеціалістами, які повинні бути достатньо обізнані з особливостями та специфікою роботи в тій чи іншій галузі. Для цього необхідно поліпшити кадрове забезпечення сільськогосподарського виробництва, а очолювати колектив повинен кваліфікований та організаційними здібностями керівник, адже успіх діяльності підприємства у великій мірі залежить від здібностей керівника. Структурні зміни в сільськогосподарському виробництві вимагають змін відносно робочої сили у галузях, зокрема тваринництва та рослинництва;

– *зайнятість сільського населення.* Радикальні зміни загострили проблему зайнятості населення. Чисельність зайнятого населення в сільському господарстві Івано-Франківської області у 2005 р. становила 170,7 тис. осіб і зменшилася в 2005 р. порівняно з 1995 р. на

37,6 % [2, 28]. Протягом останніх років рівень безробіття значно вищий за середній показник у країні. Це зумовлено насамперед низькою забезпеченістю робочими місцями у сільській місцевості, важкими умовами праці, низькими доходами людей. Основним джерелом доходів для багатьох селян залишаються надходження від праці в особистих підсобних господарствах;

– *відсутність належних санітарно-гігієнічних та побутових умов праці.* Недостатньо уваги приділяється санітарно-гігієнічним умовам у сільськогосподарському виробництві. На сьогоднішній день в агроформуваннях області працює значна частина зайнятих на робочих місцях, які не відповідають вимогам санітарно-гігієнічних норм та правил. Вищезазначений стан щодо незадовільних умов, характерних як для галузей рослинництва, так і тваринництва, призводить до травматизму та професійних захворювань. Внаслідок фізичного зносу матеріальної бази сільськогосподарського виробництва збільшується рівень травматизму, в тому числі зі смертельними наслідками, залишається високий рівень травматизму невиробничого характеру [1, 65];

– *низька вартість робочої сили в сільському господарстві руйнує систему мотивації до праці.* Оплата праці працівників сільського господарства залишається найнижчою серед інших видів економічної діяльності області. Серед галузей сільськогосподарського виробництва найвищий рівень оплати праці спостерігається у тваринництві – 439,95 грн. (2004 р.), найнижчий у змішаному сільському господарстві – 198,77 грн. Працівники рослинництва отримували – 253,5 грн., а на підприємствах, що надають послуги у галузях рослинництва і тваринництва – 326,89 грн. на місяць. Низька заробітна плата в сільському господарстві призводить до спаду мотивації до праці, це, в свою чергу, веде до зниження продуктивності праці та збільшення собівартості продукції, зменшення обсягів випуску продукції, а в кінцевому результаті – прибутку підприємства;

– *високі темпи міграції сільських жителів у пошуках “кращої” роботи, поліпшення умов життя, підвищення культурно-освітнього рівня.* Основними причинами незадоволення є затримка у виплаті заробітної плати, низькі її заробітки та недостатній рівень механізації,

важка праця, сезонний характер праці. У результаті міграційних процесів кількість жителів сільської місцевості зменшилась на 1,3 тис. осіб;

– *погіршення демографічної ситуації*. В області з року в рік скорочується чисельність населення. У 1995 р. проживало 842,1 тис. осіб., що становить 95,6 % до 2005 р. Основною причиною цього негативного явища є природне скорочення. Високий рівень переважання смертності над народжуваністю – протягом 2001 – 2004 рр. кількість померлих перевищила кількість народжених на 13,7 тис. осіб [2, 24];

– *створення необхідних соціально-побутових умов*. На підприємствах повинні функціонувати такі служби та підрозділи: їдальні, польові кухні, кімнати відпочинку, медпункти, профілакторії, служби охорони праці, служба доставки працівників до робочих місць. Належне місце слід відвести забезпеченню сільських населених пунктів об'єктами охорони здоров'я, закладами культури та відпочинку, поліпшення побутового та культурного обслуговування;

– *відсутність державної підтримки*. Держава повинна взяти на себе будівництво доріг, створення та поліпшення шляхів сполучення з містом, газифікацію і телефонізацію сіл і населених пунктів. Саме держава відповідає за підтримку індивідуальної та колективної поведінки з метою максималізації соціальної вигоди та поліпшення умов життя населення [3, 13].

Вирішення соціально-економічних проблем має виходити з інтересів конкретного селянина, а в селянстві важливо бачити не тільки трудові ресурси сільськогосподарського виробництва, а й духовну силу села [4, 65]. Одним із важливих завдань удосконалення галузевої структури виробництва агроформувань є поліпшення соціально-виробничих умов працівників безпосередньо на підприємстві та в окремих галузях. Від вирішення цих проблем залежить не тільки поліпшення умов праці, які безпосередньо сприяють сумлінному ставленню до неї, а й підвищення продуктивності праці та економічна ефективність діяльності підприємства в цілому.

Підприємство повинно формувати структуру виробництва з урахуванням інтересів людини, тобто вона повинна сприяти створенню нових робочих місць. Структура ви-

робництва повинна працювати на людину. Кожна людина повинна відчувати впевненість у “завтрашньому дні”. У процесі формування соціальної держави, для якої вищою цінністю є людина, слід створити умови для її матеріального забезпечення на рівні стандартів сучасного суспільства, доступу до цінностей культури, а також гарантування особистої безпеки людини [5, 127].

Для стабілізації соціальної ситуації та поліпшення умов життєдіяльності сільського населення в області розроблена комплексна програма, яка є першим кроком до формування високо розвинутої соціальної інфраструктури, забезпечення зростання добробуту селян, створення у кожному сільському поселенні належних умов праці, відпочинку та проживання, способу життя людей.

Програмою передбачається [1, 66]:

– збільшення зайнятості сільського населення в сільськогосподарських підприємствах за рахунок нарощування обсягів виробництва продукції, удосконалення структури виробництва та урізноманітнення видів господарської діяльності;

– підвищення продуктивності праці, рівня заробітної плати працівників та застосування науково-обґрунтованих норм праці;

– ефективне використання робочого часу та трудових ресурсів;

– покращення демографічної ситуації;

– відродження села з притаманними йому звичаями та традиціями;

– відновлення діяльності закладів соціально-культурного призначення.

IV. Висновки. Проведені нами дослідження дають підстави зробити висновок, що соціальні проблеми надалі залишаються не вирішеними та потребують здійснення комплексу заходів щодо їх поліпшення як на загальнодержавному рівні, так і кожним підприємством зокрема. Вони полягають у наступному:

– удосконаленні кваліфікаційного рівня працівників;

– створенні нових робочих місць;

– покращенні умов праці;

– забезпеченні постійної та круглорічної роботи;

– формуванні дисциплінованого колективу;

– розробці системи заохочення та стимулювання до праці;

– забезпеченні високопродуктивною технікою;

– підвищенні освітнього, професійного та культурного рівня;

– створенні сприятливих умов для відпочинку;

– задоволенні потреб сільського населення у медичному та побутовому обслуговуванні.

Завдяки цьому покращиться не тільки становище підприємства, удосконалиться структура виробництва, а й кожен працівник отримає матеріальне забезпечення та моральне задоволення.

1. Комплексна програма перспективи агропромислового комплексу та розвитку сільських територій Івано-Франківської області у 2005-2010 роках і на період до 2015 року. – Івано-Франківськ: Плай, 2005. – 80 с.

2. Соціально-економічна характеристика сільських населених пунктів Івано-Франківської області: Статистичний зб. – Івано-Франківськ: Обласне управління статистики, 2006. – 103 с.

3. Вдовиченко М.Х., Орлатий М.К., Шейко П.В. та ін. Соціально-економічний розвиток села. – К.: Урожай, 1989.

4. Миндру М.Г., Сахацький М.П. Соціально-економічне відродження сільськогосподарського підприємства // Економіка АПК. – 1999. – № 12. – С. 62–66.

5. Полотенко Д.В. Соціальна сфера в умовах реформування економіки України // Економіка АПК. – 2004. – № 12. – С. 127–132.

The social problems of agricultural production in agrarian enterprises are observed. Propositions concerning the improvement of a social situation for the perfected structure of production in agroformings are grounded and proposed.